

КОЛЕКТИВНА БОРБА ПОШТАНСКО-ТЕЛЕГРАФСКИХ СЛУЖБЕНИКА ЦРНЕ ГОРЕ ЗА ПРЕПОРОЉАЈ СТРУКЕ И ПОБОЉШАЊЕ СВОГ МАТЕРИЈАЛНОГ ПОЛОЖАЈА

Одмах по доношењу Устава у Црној Гори, 6 децембра 1905 г., група напреднијих поштанско-телеграфских чиновника окупла око себе виши број службеника ради колективног иступања за уређење струке и побољшање свог материјалног положаја. Колектив је већ 29 децембра 1905 г. предао надлежном министру своју резолуцију у том циљу. Резолуцију је потписало 56 п. т. службеника. Она је почињала овако:

„Господине министре, сваком чиновнику треба дати право, које му припада према његовом положају и осигурати га с моралне и материјалне стране, па да он узмогне и да се од њега може с правом тражити и очекивати вршење дужности како треба!“

Колектив затим истиче у резолуцији важност и улогу своје установе у држави и друштву доводећи је у везу са Свјетским поштанским савезом, чији је члан и Црна Гора. Истиче улогу коју Свјетски поштански савез (а тиме и њихова струка) има у цивилизованом друштву. Указује затим на напоран даноноћни рад службеника поштанско-телеграфских установа, и на њихово заповољавање у правилима и платама у односу на службенике других струка итд., итд.

Завршавајући резолуцију, колектив од надлежног министра дословно захтијева:

„I-во. Да извршите први акт, којим чиновник стијече својство дјелствителног чиновника, према Закону о чиновницима грађанског реда, т. ј. да нам се даду укази на постављења у државној служби. Ми смо стекли били право на указе још Законом о телеграфу од 1870 године, па не само што нас то старије законско право мимоиђе но нас сумину оно и онда, кад га доби на основу новог закона све остало особље Министарства унутрашњих дјела, у чијем смо подручју били и сада се налазимо.

II-го. Да нам дате плате у сразмјери са осталим државним чиновницима, а при том, узимајући у обзир службене часове, које имамо мимо свих осталих чиновника. Ово је наше најелементарније право, које нам се измиче, а за које данас упућујемо апел на Вас, да нам га прибавите. Тиме ћете, господине министре, осигурати земљи уредно вршење поштанско-телеграфског саобраћаја и задовољити прве праведне захтјеве цијеле једне струке која одавно страда.

Иза овога, ми се с правом надамо и увјерени смо, да нећете дуго струку држати без закона о пошти и телеграфу, већ да ће и он спанути, заједно са осталијем уредбама поштанско-телеграфске струке, међу најпотребније, који се имају изградити према

прелазним наређењима Устава чл. 221., став II-ги. Комисија, састављена од свију класа поштанско-телеграфских чиновника, мислимо да неће бити лишена судјеловања при изради пројекта закона и правилника, јер на тај начин обухваћене би биле све потребе наше струке, и прибране у духу времена и наших потреба.

Тијем другијем актом Ви ћете поставити струку на сигурном и здравом темељу.

Завршујући овај наш апел и молбу упућену на Вас, господине министре, надамо се да ћете задовољити општи глас цијеле струке, а све у интересу државе, јер ми, без овога, и пред књ. владом и пред цијелим свијетом, мичемо са себе тешке моралне одговорности због ове неуредности, и остављамо да гријех пада на надлежне, који би нас овако држали и остављали без икаква лијепог изгледа на будућност, живећи оваквијем животом све на штету државе и народа.

Ово је наше искрено признање, без навођења примјера“.¹

Како колектив није добио од министра одговор на предњу резолуцију ни до 20 јануара 1906 г.,² он га тога дана писмено пожурује и захтијева, претставком следећег садржаја:

„Госп. министре, — Разлози, које наведе удружено поштанско-телеграфско особље у својој резолуцији од 29 децембра прошле године, јаки су и непобитни — те, оно је принуђено, на темељу истијех, замолити Вас, господине министре, да бисте извољели издати што скорије одговор, који нам је неопходно потребит“.

На предњој претставци министар је истог дана, својеручно, донио ово рјешење:

„Да се одговори преко г. Начелника поштанско-телеграфског одјељења: На молбу господе Поштанско-телеграфског чиновништва, поднешену 29 децембра а тиче се њихова уређења и класификације, одговара се, да ће то питање бити ускоро ријешено на основу Закона и општег принципа о уређењу поштанско-телеграфског чиновништва и обзиром на наше прилике и околности“.³

Начелник пошт.-телеграфског одјељења предње рјешење није саопштио колективу ни до 3 марта исте године, а како је неки од чланова колектива дознао за њега (од министра лично), колектив се поново обраћа министру писменом претставком дана 3 марта 1906 г., жалећи му се на поступак начелника. Колектив у својој претставци, између осталог, наводи:

„Прошла су два мјесеца од предавања наше молбе. Струка с нестрпљењем чекаше жељеног одговора, који ће јој огласити

¹ Државни архив на Цетињу (ДАЦ), Министарство унутрашњих дјела (МУД) 1906, бр. 72.

² Препис резолуције колектив је предао и свом начелнику Ј. Поповићу (ДАЦ, Поштанско-телеграф. штације Подгорица, 1906, стр. 274).

³ ДАЦ—МУД, 1906, 486.

подизање из тешких прилика и избављење од свакидашњих брига и неприлика, у које се она налази. . . Ми смо треће писмо вама упутили, када се бијаху почеле ломити наше наде. Мјесец дана нас раздваја од тог писма. У течају овога мјесеца цијело особље находило се у неком чудноватом положају. Тај положај задаваше бригу свакојему од нас.

Посредством свога колеге, особље је са правим задовољством примило вашу уважену поруку о на вријеме датом одговору преко господина начелника одјељења. . .“.

У претставци даље колектив наводи да је упутио п. т. одјељењу писмо ове садржине:

„У чуду се обраћамо уљудно питајући: „гдје је наш одговор на упућени апел господину Министру унутрашњих дјела, од 29 децембра прошле године, са чије смо стране и дознали да нам је преко начелника одјељења на вријеме упућен.“ Колектив претставку завршава овим ријечима: „. . . Поштанско-телеграфско особље сада с правом осуђује поступак свог начелника, који нам не саопшти Ваш цијењени одговор за читави мјесец дана. Оно у овом поступку налази потврду онога, што нам је господин начелник обећао у разговору са двојицом наших колега, т. ј. да ће бити непријатељ нашој ствари, изговарајући се тиме, што смо се Вама директно обратили.

Ово ће и Вама, господине Министре, бити један доказ како се у овој струци ради и поступа и како се поштују права, те ћете и сами увидјети да ли се заиста може под оваквим приликама и даље остати.

Без да сами улазимо у разабирање и оцјену ових заплијетања — ми то остављамо на Вас — и потписујемо се са особитим поштовањем.“

Министар је по пријему ове претставке п. т. колектива наредио, 6 марта исте године, да се начелник Поштанско-телеграфског одјељења запита да ли је, и ако није — зашто није саопштио подручним чиновницима његов одговор.⁴

По предњем наређењу министра начелник је поднио писмено оправдање, 10 марта исте године, које због интересантности и ради јаснијег увида у његово становиште у цјелости доносимо. Оправдање начелника министру дословно гласи:

„Позивом на ваш цијењени допис од 6 марта т. г. број 1491 са којим питате зашто није саопштена подручним ми чиновницима садржина вашег цијењеног дописа од 24/1 под број 486 част ми је одговорити вам како сљедује:

Несјећам се тачно дана кад сте ме у вашој канцеларији позвали на одговорност, и упитали ме какве су то смјеле резолуције и ултиматуми које се усудило поштанско-телеграфског особља

⁴ ДАЦ—МУД, 1906-1491

Удружење да вам упути; ја сам вам одговорио да је то без мога знања, па чак сам и савјетовао кад сам приватно доцније чуо за исто, неке чиновнике да се окане непосредне досаде вама, кад се ја, као њихов начелник, довољно заузимам и природни сам њихов адвокат; (што је и вама познато господине министре).

Ви сте онда наставили да сте мислили да их ја подстрекавам на сличне кораке, и да сте и министарском савјету исто причали и мене осумњичили.

Ја сам вам изјавио том приликом да ми је јако жао што сте могли и помислит да сам ја могао бити подстрекач мојих чиновника, — кад се зна, да су мени доста добро познате све околности државне, и да се ја никада нијесам жалио истаћи за њих, кад сам увидио повољну прилику, а истовремено сам вам се пожалио, како сте могли и ви послати ми допис број 486 од 24/1 т. г. да га саопштавам, кад су молиоци увриједивши ме као свог старешину мимоишли мене и вама се непосредно обратили, исувише, да са вашим дописом нијесам упознао никога, јер нијесам знао кога да упознам, будући је мени ствар званично непозната; — надао сам се да ви као мој надлежни министар, имате на срцу поштовање права свих ваших чиновника, а нарочито једног начелника, и да ћете ми ви тражити да учиним сходну истрагу и упознам и вас и себе, са тим новим Удружењем подручног вам особља.

Ви сте моје разлоге све уважили, а тако и моју осетљивост вашег административног чиновника, и обећали сте ми упутити један акт, на основу којег ја бих могао упознати се са тим новорођеним Удружењем, чији постанак и околности које су га створиле, морају интересирати у јакој мјери Државу и владу.

Чекао сам до данас извршење вашег обећања па кад сам вам неки дан приватно поменуо о истоме да исчекивам ваше наређење, ви сте ми одговорили да имате доста другог посла а да се ситницама не бавите (sic) — ма истог дана извољели сте ми послати једну опомену вашим цијењеним дописом од 6 марта број 1491 и питајући ме за узрок зашто није ваш допис број 486 саопштен?

Молим вас, господине министре, промислите се је ли било истина све овако како сам ја овден горе изложио, па ћете одма сами увиђети зашто није извршена наредба број 486 — би ли био законитији и један поступак од овога кога сам ја предузео?

Из свега горњег и потоње ваше ноте број 1491 од 6/3 т. г. морам мислити да вас није интересирао овај покрет поштанско-телеграфских чиновника, који је судбоносан за ред и дисциплину у овом одјељењу, него док сте се увјерили да ја нијесам томе инспиратор и да не могу сљедствено бити ни окривљен.

Ја сам тражио да поведем истрагу, и нађох се увријеђен, колико овијем поступком чиновника толико и ваџном наредбом број 486 са којом сам ја игнорисана чињеница између вас и неких поштанско-телеграфских чиновника; али безуспјешно, ваш посту-

пак изгледа ми, наше бити енергичан само у случају моје кривице.

Ово самозвано удружење и до сад незаконито, са вашиим о-маловажавањем користи се, па чак може и у вашој собственој канцеларији да контролише ваше одговоре мене упућене, (свједок њихов потоњи допис одјељењу) и увукло се, као природни посредник између вас и мене; ја мислим да је већ дошао крај свакоме стрпљењу, у интересу државне службе; а мислим да нећу пријећи границе, ако вас упозорим и замолим да се овој анархији на пут стане, јер попуштањем наноси се штета држави, њеном развићу и њеном обстанку, а свака болијест појави се најпријед мала па постане велика и опасна. Ви, Господине Министре, знате да је сваки колективни покрет чиновнички, небудели праведно и енергично угушен, постаје приљепчив.

Неколико чиновника између којих г. Лазо Јововић и г. Марко Шоћ у име њиховог анонимног Удружења имало је толико смјелости да се умијеша у мом отсуству (које је било секретне природе, као што вам је познато) у правима која само ви као надлежни министар имате, а то је, да питају својом резолуцијом ко ме заступа?

Да бих се могао одазвати вашој наредби од 6/3 т. г. број 1491 нужно ми је упознати се са овим „Удружењем поштанско-телеграфских чиновника“ усљед чега и наредио сам да г. г. Шако Филиповић и С. Вујановић развиде који су то чиновници, и на основу чега и како су се удружили, и ко им је дозволио, па тек онда могу са њима имати званичних одношаја, ако буде удружење законито састављено, а сљедствено ако и поступци чланова тог удружења буду одговарали прописима постојећих закона.

Чим будем имао све нужне податке о овом Удружењу, узет ћу слободу да вам их спроведем“.⁵

Давши овако лукаво и опако оправдање свога поступка, начелник је, и не сачекавши министров одговор, похитао да „спаси државу и да анархији стане на пут“, па је 13 марта исте године свим управницима и шефовима пошт.-телеграфских станица упутио пријетеће наређење, сљедеће садржине:

„На 1 марта т. г. примио сам један допис са потписом „Удружено поштанско-телеграфско особље“ са којим се тражи одговор на некаквим молбама упућеним од истог особља госп. министру унутрашњих дјела.

Мени као начелнику, није познато то „Удружено поштанско-телеграфско особље“, јер и мимо постојећих закона, дужност је била тог удружења да се мени најпријед претстави и да га ја упознам, већ кад је мислило, под том фирмом званично са Одјељењем имати посла. Напротив кад сам ја затражио да се са њим упознам, сви су се питани чиновници повукли натраг недајући никаквог одговора.

⁵ ДАЦ—МУД, Пошт.-телеграфско одјељење (ПТО), 1906, 1488.

По свему овоме изгледа ми пошто се укријева то Удружење и не излази на јавност са документима да је то „Удружено п. т. особље“ само имало некаквих тајних циљева, што законом није дозвољено.

Неозбиљно је тражити одговор од једног државног надлештва под једном фирмом анонимном, јер тиме не може бити постигнута замишљена цијел.

Зашто се господа крију под анонимом, кад има у земљи закона који штите и гарантују свако удружење које има оправданог и цјелисходног разлога опстанка.

Вама је добро познато да су анонимна писма недостојно средство за људе — који сами себе поштују, она су и законом забрањена, а напосљетку је и њихов успјех сумњив.

А у случају кад узму императиван облик, као једно већ постојеће, могу се лако претворити у оштро и опасно оруђе против самих аутора њихових ако се дознаду.

Најпрву молбу упућену госп. министру унутрашњих дјела, чини ми се (колико ми је сам министар саопштио) потписали су били поименице многи пошт. телеграфски чиновници или службеници, ма послје овога питан је поново г. министар два пута, али посље без особених потписа, од ове два био је један ултиматум у виду резолуције.

Дакле пошто се је дошло у положај или да се ти досадањи акти тог „Удруженог поштанско-телеграфског особља“ сматрају као правилни и законом дозвољени или не, стоји до вас свијех да се изјасните поименице, са кратким одговором на следећим тачкама:

1. Јесте ли ви опуномоћили кога између вас чиновника да пише сва ова горе поменута четири дописа и кога? и на који начин?

2. Јесте ли опуномоћене писце овластили да се не потписују или како да се потписују? (јер до сада свако на свијету удружење или удружено особље има свог једног или више претставника као и своје статуте).

3. Јесте ли те исте опуномоћене писце овластили да приме одговор на ваше тражење, и како сте их опуномоћили да дођу до одговора? — будући ни један се није лично истакао да иште тај одговор ни да га прими, на против кад су неки питани, ко је тај који претставља поштанско-телеграфско удружено особље, одговорили су ћутањем, несхваћајући колико са тијем себе и све вас омаловажавају и окривљују.

Према вашим одговорима сљедоваће доцније држање надлежних власти а ви као заклетни државни чиновници дужни сте се лојално изјаснити“.⁶

⁶ ДАЦ—МУД, ПТО, 1906, 1523.

Како је начелник Пошт.-телеграфског одјељења и прије предње наредбе, и без претходног одобрења свог надлежног министра, почео да шиканира неке млађе чиновнике и да их узима на записничка саслушања, колектив је због таквог његовог поступка, 11 марта, тражио од министра да га прими. Пошто га министар није могао примити, колектив му је предао оштру писмену претставку којом протестује против поступка начелникова и уједно моли министра да му одреди вријеме за пријем. Претставка министру гласи:

„Поштанско-телеграфско особље упутило вам је 29 децембра пр. год. молбу из најчистијих патриотских побуда, с намјером, као што се може то видјети из досадашњих његових поступака, да достојанствено истраје при тражењу својих права, а увијек у интересима отаџбине и границама земаљских закона. И поврх тога што поштанско-телеграфско особље није добило жељеног одговора до данас, њега ипак то није могло поколебати, да учини друкче него онако, како доликује озбиљним мислиоцима.

Но данас, кад су се од стране нашег непосредно надлежног старешине појавиле такве жеље, да нашу ствар претстави као револуционаран покрет, узимањем појединих млађих чиновника на записник, стрпљење, које је красило наш досадашњи рад, дошло је крају, јер док се ми мирно трудимо да добијемо наша права, дотле се са нашим друговима поступа као са апсеницима!

Да бисмо и у овој прилици остали достојанствени, јутрос смо дошли неколицина од нас са намјером, да Вас у име свију потписника молбе увјеримо да наше тражење није никакав револуционаран покрет, као што то непосредно надлежни желе претставити, и да Вас молимо, да се прекине ово чудновато и нигдје нечувено поступање.

Ви нас нијесте могли примити.

Хладно смо расудили и тај Ваш одговор, и опет Вам се обраћамо с учтивом молбом, да бисте одредили вријеме, кад ћете нас моћи примити.

Са жељом, да избјегнемо ове шамаре, који нам се секундима задају, увјеравамо Вас, господине министре, да нас при овоме руководе најчистије мисли људи, који знају да достојни остану у сваком погледу и случају, све дотле, док им се са стране надлежних буде на исти начин одговарало.

Очекујући Ваше ријешење, којим ћете нам извољети одредити вријеме пријема, потписујемо се са особитијем поштовањем.“⁷

Пошто колектив није ни до 14 марта добио од министра одговор на предњу претставку о томе да ли ће га и кад примити, а како је од стране начелника Пошт.-телеграфског одјељења шиканирање особља достигло врхунац, колектив предаје министру још

⁷ ДАЦ—МУД, 1906, 1659. Претставка се завршава следећим ријечима: „У име својих другова: Цетињско поштанско-телеграфско особље, потписано на молби од 29 децембра 1905 године“.

оштрију писмену претставку 14 марта, којом се жали на поступке начелникове и тражи да га министар прими и тиме спријечи рђаве последице. Ова претставка гласи:

„Својим писмом од 11 овог мјесеца, достављајући Вам нечувена поступања, којима наш господин начелник не ставља граница, молимо Вас, за избјећи рђаве последице и одговорности, да бисте обуздали самовољу, а нас да примите, да потврдимо ове своје исказе. Али и ово поступање далеко изостаде иза поновљених — јединствено чудноватих напада господина начелника, које је учинио у канцеларији телеграфске штације на особље. Ми Вас увјеравамо, да нас цијелим његовим поступањем изазива на хрђаве последице, за које га поступање протествујемо код Вас, господине министре, на основу члана 29, тачка I, II дијела Закона о чиновницима грађанског реда.

Молећи Вас најуљудније, да бисте извољели ово наше саопштење довести у везу са ранијим нашим жалбама, и да му поклоните пажње.

Потписујемо се са особитим поштовањем, у име својих другова“.⁸

По пријему предње претставке, схватајући озбиљност ситуације, министар Гојнић је примио претставнике колектива пошт.-телеграфских службеника 16 марта 1906 г. и обећао излазак у сусрет његовим захтјевима. Обећао је: доношење закона о пошти и телеграфу, побољшање материјалног положаја поштанско-телеграфских службеника итд. Овим пријемом надлежни министар је дезавуисао свог начелника. Пријем претставника п. т. колектива наишао је на повољан одзив. Особље п. т. станице у Никшићу, преко свог управника, захвалило је министру на пријему и датим обећањима, а министар је захвалио телеграмом следећег садржаја: „Захваљујући вама и друштву на lijепим изразима и доброј жељи, упућеној ми у вашем брзојаву, одговарам, да ће Књажевска влада, увјерена у патриотски рад нашег поштанско-телеграфског чиновништва уредити њину струку, задовољити праведне захтјеве и законом обезбиједити њина права. Нека буду увјерени сви они, који савјесно врше своју дужност, да ће бити по заслуги награђени, јер то Бог хоће, а наш узвишени Господар заповиједа“.⁹

Како је начелник Поштанско-телеграфског одјељења Јово Поповић прошао са својим наредбама и намјерама према колективу поштанско-телеграфских чиновника — види се из одговора колектива поште и телеграфа у Подгорици од 18 марта 1906 г., који у цјелости доносимо: „Примили смо распис бр. 1523 од 13 марта ове 1906 г., на који имамо част одговорити следеће:

⁸ ДАЦ—МУД, 1906, 1728.

⁹ ДАЦ—МУД, 1906, 1799.

На три тачке постављена нам питања имамо одговорити ово:

1) Нијесмо ниједнога између нас чиновника опуномоћили да пише четири дописа, јер није удружено пошт.-телеграфско особље потписано на резолуцији, предату на 3 јануара ов. год.* господину министру и вама, са неком управом на челу које би био појединац или неколицина, него смо сви у договору написали сва четири дописа.

2) Као што у првој тачки одговора рекосмо, да писац поменути четири дописа није један или неколицина, него смо сви сљедствено, да се није могло друкчије ни потписати осим онако како смо се и потписали т. ј. на крају резолуције својеручни потписи, а на остала три Удружено поштанско-телеграфско особље потписано на резолуцији од 29 децембра 1905 год. Мислимо да је довољно кад се позивамо на своје личне пређашње потписе.

3) Као најближе господину министру и вама, овластили смо цетињске колеге, да они приме одговор, а до њих је стојало да ли ће појединац поћи да прими одговор, или неколицина кад буду позвати. Појединац се није могао истаћи да нас заступа и да претставља удружено поштанско-телеграфско особље и зато није могао ниједан, на питање „ко је тај који претставља удружено поштанско телеграфско особље“, дати одговора ко је; јер као што рекосмо, не постоји речено особље са управом, или неким штатутима, но ипак је био лак одговор, да смо сви који претстављамо, и не разумијемо како може ћутање појединих, нас све омаловажавати и окривљавати на основу чега и зашто.

Господине начелниче, не можемо разумјети како вам није познато удружено поштанско телеграфско особље потписано на резолуцији и предато госп. министру унутрашњих дјела на 3 јануара ов. год. кад смо у исто вријеме и вама, као директном шефу упутили исту резолуцију, да би ви као наш старешина посредовали код госп. министра за исто, а друго нијесмо имали вам што претставити да вас обавијестимо и упознамо, осим што смо тражили после дугог времена одговор на праведни захтјев.

Не можемо ни то разумјети како, зашто и на који начин наше удружено особље може изгледати, да има тајних циљева који се законом не дозвољавају, јер ми нијесмо ништа тајно радили нити што је противно и законом забрањено, него напротив сви документи предати су господину министру и Вама, и других аката не постоји.

Зар може се сматрати фирма анонимна лични потписи 57* чиновника и службеника и позивање на своје личне потписе у тражењу одговора и како се то може сматрати да се кријемо и да је тајно?

Нама је свима добро познато да су анонимна писма недостојно средство за људе, који саме себе поштују и које други поштују

* Резолуција је предата 29 децембра 1905.

* На оригиналу се налази 56 потписа.

и да су законом забрањена, но нам није познато зашто тако да се називамо и на основу чега и ко је то протурио да смо ми бунтовници, непатријоте, завјереници и са неким тајним циљевима који могу прећи у императиван облик. Зар се још и то може сумњати и рећи нама и на основу чега, и ко је тај, који је видео или чуо икад да смо такви?

Посље толико тражења и чекања одговор од господина министра морао је бити ултиматум тражења одговора од господина министра, јер друго није преостајало, изгледало је багателисање наших праведних захтјева, који су потребни и основани на неуређеност наше струке, чиновника и чиновничких права и одговорности истих, као других струка у држави. И ако нијесмо материјално награђени према раду и обавезности сразмјерно са другим чиновницима ипак више нам је до уређења чиновничких права, него материјалних награда, премда је то један између првих услова за опстанак и напредак сваке установе.

Досадашњи рад наш није био тајни нити анонимни нити пак ни са каквим тајним циљевима, него праведни захтјев свијех нас, који нас је приморао и приморава да и у будуће тражимо све оно што је на корист службе, Господара и Отаџбине, за чем ћемо увјерити Вас и све претпостављене да ми нијесмо завјера ни против кога, нити на то помишљамо. То се види из наших захтјева.

Сад изволите видјети госп. начелниче има ли се разлога да се на нас подозрејева, и да се бламирамо и онаквим у Вашем распису називамо, а тако исто нека увиде и све надлежне власти и нека праведно осуде“.¹⁰

У вези са обећањима која је министар дао п. т. колективу приликом пријема, колектив му је средином априла 1906 упутио опширну претставку којом му нуди на разматрање пројекте правилника за уређење службе, од којих добар дио имају приуготовљен, обавјештавајући га истовремено да и пројекат Закона о пошти и телеграфу имају готов. Колектив набраја, у својој претставци, ове правилнике:

1. Правилник о пословном реду и подјели послова при Поштанско-телеграфском одјељењу,

2. Правилник за инспекторе пошта и телеграфа,

3. Правилник о пословном реду при поштанско-телеграфским штацијама,

4. Правилник о поштанској служби са тарифама,

5. Правилник о телеграфској служби са тарифама,

6. Правилник о давању преноса поште под закуп,

7. Правилник за поштанско-телеграфске служитеље, разносаче, чуваре линија, постиљоне, поштоноше и шталијере, и

¹⁰ ДАЦ, Пошт.-телеграфска штација Подгорица, 1906, 274. Одговор су потписали: М. Вукмировић, М. Лазаревић, Душан Марковић, Т. Павићевић, Јазар Вукмировић, А. Милутиновић и Миљан Лазовић.

8. Правилник о путницима поштом.

Даље у својој претставци п. т. колектив наводи: „... Поштанско-телеграфска струка често је бивала жртва личних интрига — и ми, знајући за ту своју несрећу, узимамо слободу изјавити ово што сљедује:

да би се могли на вријеме поднијети пројекти уређења поштанско-телеграфске струке потребан је на Цетиње за извјесно вријеме г. Зеко Перишић, дугогодишњи секретар одјељења, који је на извору — у главној управи — упознат са градивом из којега би се црпило ово уређење: са г. Перишићем бисмо били у стању заједнички прегледати довршене и приуговорити недовршене пројекте и Вама их тако на вријеме предати.

Без овога, поштанско-телеграфска струка не може поћи у правцу препорођаја, те се надамо, да нећете, господине министре, замјерити на нашем искреном признању“.¹¹

Поштанско-телеграфски колектив је предњом претставком указао министру на то да им њихов начелник није стручно спреман и способан за препорођај струке, тражећи да за неко вријеме дође на Цетиње Зеко Перишић, дугогодишњи секретар у Главној управи пошта и телеграфа, који је, у немилости начелника, премјештен за управника у унутрашњости.

П. т. колектив је своју борбу наставио и путем штампе („Народна мисао“, Никшић, 10 XII 1906). Одјек покрета за препорођај п. т. струке и побољшање материјалног положаја п. т. колектива у Црној Гори допро је и до њихових другова по струци у Србији. Неки београдски листови нотирали су га с насловом: „Од надлежне стране том јаком покрету за препорођај струке обећава се исто онако, као при Богу и нашим поштарима и телеграфистима.“¹²

Борба није остала без резултата. Године 1906 поштанско-телеграфски службеници први пут су добили указна звања и унеколико им је повећана плата, а у марту 1907 г. донесен је и изгласан у Скупштини Закон о пошти и телеграфу,¹³ који, нажалост, није ступио на снагу.

Указима из 1906 г. влада је изиграла Закон о чиновницима грађанског реда, како чиновништво поштанско-телеграфске струке не би на основу њега стекло и право са положајем. Она је свој поступак правдала тиме што није било посебног закона за поштанско-телеграфску струку и што таблица чиновна (рангова) државних чиновника грађанског реда није садржавала звање поштанско-телеграфске струке. Посве друкчије је, међутим, поступила приликом доношења указа за чиновнике Министарства финанси-

¹¹ ДАЦ—МУД, 1906, 2438.

¹² Др Перо Шоћ, За историју пошта и телеграфа у Црној Гори, Београд 1928, 22.

¹³ ДАЦ—МУД, ПТО, 1907 г., 1306.

је било посебног закона. Овакав поступак владе изазвао је незаја, јер је њима одредила ранг, иако ни за финансиску струку ни довољство и огорчење код поштанско-телеграфског колектива. Стога је он још упорније наставио борбу за побољшање свог материјалног положаја и успио да се у јануару 1909 године изврши подјела поштанско-телеграфских чиновника на класе и да им се одреди ранг, али пошто о томе није био донесен закон, тај им ранг није био загарантован.

Под каквим је условима особље пошта и телеграфа вршило службу види се из претставке колектива поште и телеграфа на Цетињу, коју је он у децембру 1909 г. упутио министру. Претставка гласи:

„Познато вам је као и свима нашим претпостављеним да радимо дневно и ноћно и своје смо здравље изгубили услед сувишног рада, будући радимо више од осталих државних чиновника по 6 сати дневно и ноћно, још рачунајући празнике који су слободни другим државним чиновницима, а нама најтежи те у сваком случају, на овај начин више издржати не можемо, него тражимо: да нам се даде равноправност у раду, као осталим другим чиновницима да радимо по шест сати иако би нам теже било него другим чиновницима.

Или да нам се даје додатак за сувишне уре иначе на овај начин изгледа као да је на нас нека казна“

Претставку је потписало осам чиновника. Њу је њихов управник спровео преко П. т. одјељења са попатним актом следећег садржаја: „Мишљења сам, као што сам то и у приједлогу буџета за 1910 г., предложио, да се у овд. телеграфу одреде најмање 15 чиновника и манипуланата, те да се тада подијеле дежурства у три смјене. Према томе би се морало још додати четири чиновника, који би у интересу штедње могли бити и манипуланти. У противном случају, требало би овијем чиновницима одредити мјесечни додатак, којег г. министар на приједлог Одјељења нађе за сходно, пошто фактички ови чиновници раде више од осталијех државнијех чиновника око 1700 часова годишње и то, кад би остали држ. чиновници радили сваки дан у години без изузетка по 5 сати“.

П. т. одјељење је претставку упутило министру с хладним предлогом, а министар је заобишао Одјељење и претставку вратио управнику колектива са својеручним рјешењем:

„Изгледа ми да се овом молбом хтјело више демонстрирати него да се удовољи стварној потреби, а на против да се омете може добро расположење према чиновништву те установе, премда то не могу потпуно закључити, али за сада само оволико наређујем: да ми се убудуће овакве врсте молба ни у ком случају не упућују, а најмање препоручене од стране управника станице, јер ће ми он на првом мјесту бити одговоран.

У осталом потписати ће знати, како ће награђивати оне, који буду за то“.¹⁴

П. т. колектив је борбу за побољшање свог положаја и уређење струке једнако и упорно настављао. У новембру 1913 г. по међусобном договору колективи већих п. т. станица, путем плаћених телеграма, шаљу непосредно министру унутрашњих дјела захтјев за унапређење. Телеграм колектива из Подгорице гласио је:

„Уљудно молимо за одговор, оћемо ли добити, по нашем мишљењу заслужено унапређење и кад? У противном опстанак нам је онемогућен поред наше најбоље воље. Такса плаћена и одговор за 20 ријечи“. Телеграм је потписало 11 службеника.

Телеграм колектива из Никшића:

„Госп. министре, увјерени да у вас имамо човјека који зна цијенити рад подручних му чиновника, те према томе додјељује заслужене награде или казне — ми на вас апелујемо и тражимо достојно заслужена унапређења — тврдо вјерујући да сте у стању доказати да пошта и телеграф — тај алем културе — није ни чије пасторче и учинит да поштари и телеграфисти, схвативши њихов тешки рад, узвишен позив и мученички живот, не служе више за кусур. На овакав начин и са овако мизерним платама, скопчани са великом одговорношћу — нама је немогуће опстати те молимо за одговор да ли ћемо добити заслужено унапређење, — у противном бит ћемо принуђени другим послом себи хљеба зарађивати“.

Телеграм је потписало 5 п. т. службеника. Сличан телеграм је упутио и п. т. колектив из Бара.

Поводом ових заједничких и ненадлежно упућених захтјева, а сматрајући да су они уперени против поретка и да наговјештавају штрајк, Одјељење, односно министар, повело је извиде у овом смислу и на лице мјеста упутило изасланика, који је код п. т. станица у Подгорици и Никшићу повео опсежне извиде и извршио записничка саслушања како п. т. колектива тако и њихових управника.

На питање изасланика упућеног потписницима о томе шта су намјеравали са телеграмом у виду ултиматума, да ли подношење оставке у случају неповољног одговора од стране г. министра или што друго — колектив је, и у Подгорици и у Никшићу, слично одговорио: да му је намјера била да министра заједничким иступањем што више заинтересује за тешко и несносно стање у коме се налазе, без икакве намјере, пријетње штрајком или подношењем оставки на службу. А на директно питање: „Шта бисте урадили у случају ако не бисте добили повољан одговор од г. министра?“ — одговор је гласио: „Ми бисмо и даље трпјели и мучили се као и до сада колико би ко могао то издржати, а кад већ не би

¹⁴ ДАЦ—МУД, ПТО, 1909 г., 10890.

ко могао, спасавао би се на вријеме“. Разумљиво је што је колектив негирао да се договарао за заједнички иступ. Управници су пак изјавили да за телеграме нијесу знали прије њиховог отправаљања и да нијесу примијетили никакав покрет и договарање особља. На крају су дали мишљење да је телеграме изазвало слабо материјално стање и да је особље тиме хтјело да постигне побољшање плата а не што друго.

Изасланик је, након проведених извида, не налазећи потребу да ради вођења извида иде и у Бар, поднио извјештај сљедећег садржаја:

„На основу вашег наређења п.т. број 14770 од 17 овог пошао сам у Подгорицу, па затим у Никшић и записнички ислиједио узрок, због кога су п. т., чиновници и манипуланти ових станица упутили заједничку телеграфску молбу госп. министру унутр. дјела за унапређење.

По чијој су иницијативи и ко је први покренуо то питање, да заједнички телеграфски упуте молбу госп. министру, нијесам могао тачно утврдити, нијесам прецизно ни испитивао, да не бих ствар више заоштравао, а пошто сам се увјерио, да није било до уочи дана, кад су упутили молбу, никаквог заједничког договора нити споразума, нити пак, да су са заједничким молбама имали какав други циљ, осим једино, да би заједничка молба боље упливисала, да лично заинтересују госп. министра за њихово рђаво материјално стање, сумњајући да је довољно обавијештен.

Колико сам могао сазнати, поред исказа на записнику изгледа ми да је прво потекло то питање с цетињске станице, од дежурних уочи оног дана, у разговору при откуцавању оних многих указа. Особље подгоричке станице одмах је прихватило једногласно, јер су сви чиновници (седам) ове станице са малим платама (од 960 перп. до 1320) а такође и манипуланти (шест) од 600 до 720 перп., а уз то велики и тешки рад и сви фамилијарни. Никшићски чиновници и манипуланти су истих плата и околности и чим су чули прије подне, да су подгорички упутили молбу, да би их помогли, одмах су и они сљедовали њима.

Као што сам напријед рекао, и као што се може из приложених записника виђети, дошао сам до истог убјеђења, да ове молбе које су упућене г. министру, нијесу поникле ни с каквом крајњом намјером, него просто од голе нужде, да се у посљедњем часу обрате заједнички „лично“ госп. министру, полажући наду да ће их задовољити.

Напошљетку мишљења сам, да не би требало предлагати, да се икоји казни за овај иступ из узрока тога: што није било намјера демонстративна, и да се не би и још више заоштравала ствар у циљу заједничког покрета“.

Министар је на самом предњем извјештају донио својеручно сљедеће рјешење: „Примио знању, а да се јави свим станицама,

да сам узео у обзир молбе које су ми упутили п. т. службеници за унапређење“¹⁵

Рјешење министрово саопштено је колективу, телеграфски, преко управа п. т. станица.

Овим је колектив успио да се у указима донесеним у јануару 1914 године створи слједећа основа као ранг:

„Поштари телеграфисти

I класе	2400	
II класе	1920	
III класе прва категорија	1800	
III класе друга категорија	1680	
IV класе	1560	
V класе прва категорија	1440	
V класе друга категорија	1320	
VI класе	1200	“16

Како се у пројекту новог Закона о чиновницима грађанског реда, који је имао да ступи на снагу 1 VII 1914 године, а који се налазио као први пред Народном скупштином, није помињала пошт.-телеграфска струка, те би због тога били погођени скоро сви пошт.-телеграфски службеници, колектив п. т. станице на Цетињу упутио је 5 марта надлежном министру слједећу претставку:

„Пројект закона о чиновницима грађанског реда најпрви је сада на реду пред Народним Представништвом, и према томе овај ће пројект постати законом кроз неколико дана.

Као ни у првом тако ни у овом закону нигдје се не помиње поштанско-телеграфска струка и њено особље, док за љекаре, свјештенике, учитеље и судије предвиђа нарочите законе.

Како наша струка захтијева поред школске још и стручну спрему, а пројекат закона ту стручну спрему нигдје и неспомиње, то је скоро цјелокупно особље поштанско-телеграфске струке једино и највише погођено, јер од свега особља, које броји до 160 службеника, нема више од 8—10 са школском спремом, коју закон предвиђа.

Сви, дакле, они који немају најмање четири разреда гимназије остају на платама које сад имају, а служили би и даље без повишице **све док стручно спреме своје замјенике, који у струку дођу са школском спремом од четири разреда гимназије.**

Биће господину министру познато колико су претрпјели и муке и труда поштанско-телеграфски службеници од дана када су ступили као приправници па све до данас кад су се у својој струци усавршавали; колико су за то и морално и материјално жртвовали; колико су за све то вријеме заборавили своје домаће

¹⁵ ДАЦ—МУД, ПТО, 1913 г., 15080.

¹⁶ Др. Перо Шоћ, За историју пошта и телеграфа у Црној Гори, Београд 1928, 24.

послове; док су се струци потпуно одали, тако да би за други рад били већина неспособни.

Биће господину министру познато и то, колико су баш ови исти поштанско-телеграфски службеници, којима се горњим предлогом закона затварају врата будућности у овој струци, имали и труда и муке у послу тако пуном одговорности за све вријеме њиховог неуморног и тешког рада, и са каквом су вољом и енергијом тај рад вршили а по цијену свог живота, за чем има толико пријера.

Са каквом су, пак, вољом, енергијом и истрајношћу вршили патриотски тешки рад за вријеме ратова у 1912 и 1913 години, најбоље се види из личног признања Њ. В. Краља нашег узвишеног господара, који се је благоизволио изразити, да је од тог рада наших другова у највећем степену задовољан.

И зар не би била грехота када им се то не би и у овој прилици признало, и кад би им се сада одузела она кора хљеба, до које су највећом муком дошли?!

Према овоме јасно се види у колику је опасност доведена будућност скоро цјелокупног особља струке, и колико су угрожена наша права, кад нам се истим законом не признаје стручна спрема.

Тај је пројекат, као што рекосмо, пред Народним Претставништвом и кад он постане законом, наша је будућност у овој струци закопана, у ком случају, били бисмо приморани тражити начина и средства за живот и нашу будућност на другој страни.

Стога најучтивије молимо господина министра, у име нас и наших другова одавде и из унутрашњости, да би изволио предузети потребне кораке, да заштити наша права тако, како би у поменутом закону ушла и одредба, која ће нам признати заслужена права на унапређење у струци.

Та би одредба била у томе: **да се поштанско-телеграфским чиновницима и званичницима, које овај закон затече у државној служби, а који немају четири разреда гимназије, рачуна њихова стручна спрема, као да имају четири разреда гимназије, са стручном школом а плате, унапређења и рангови да им се имају одредити специјалним законом.**

Иако смо увјерени, да ће господин министар учинити са своје стране све што до њега буде стојало, ми ипак сматрамо за дужност, да му са овим скренемо пажњу како га доцније не би изненадили догађаји, који би неминовно, и ако легалним путем, морали наступити, ако нам се не изађе на сусрет овој молби.

Молимо господина министра да би изволио примити увјерење најдубљег поштовања¹⁷

Предњем тражењу је удовољено. У нови Закон о чиновницима грађанског реда, који је ступио на снагу 1 VII 1914 г., унесе-

¹⁷ ДАЦ—МУД, 1914., 3409

на је одредба да се поштанско-телеграфски чиновници, затечени у служби без прописане школске спреме, ослободе полагања испита, с обзиром на то што се њихово знање и способност морало показати приликом ступања у службу. Тим законом било је предвиђено да се број поштанско-телеграфских чиновника по станицама регулише годишњим буџетом, а да се плата особљу регулише „нарочитим законом“, до чега није дошло услед рата.

Из изложенога се види да је поштанско-телеграфски колектив у Црној Гори, одмах по доношењу Устава иако неорганизовано, повео борбу за препорођај струке и побољшање свог материјалног положаја. Такође се види да је колектив био борбен, чврст и једнодушан и да се није дао заплашити пријетњама и подметањима надлежних министара, односно њихових начелника. Напротив, колектив их је приморавао да итекако о њему воде рачуна и да му учине уступке како се борба не би заоштравала и како би се избјегао повод за ширење покрета.

Марко Цвјетковић